

FINANCIËEL VERSLAG

JAARVERSLAG

Natuurmonumenten

2018

INHOUD FINANCIEEL VERSLAG

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID 40

4.1 Financieel resultaat 2018	40
4.2 Beleggingsbeleid	44
4.3 Financiële positie van Natuurmonumenten in de afgelopen 5 jaar	44

5 JAARREKENING 2018 48

Financieel verslag over de periode 1 januari t/m 31 december 2018	48
5.1 Balans per 31 december 2018 (na verwerking van saldo van baten en lasten)	48
5.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2018	50
5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	53
5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2018	56
5.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2018	76
5.6 Overige toelichtingen	87
Overige gegevens 2018	91
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	92

6 BEGROTING 2019 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2020-2021 95

BIJLAGEN 98

Samenstelling bestuur en nevenfuncties bestuursleden	99
Samenstelling directie en nevenfuncties directieleden	100

2018

FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

4

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

4.1 Financieel resultaat 2018

Het financieel resultaat is in 2018, net zoals in 2017, sterk beïnvloed door de bestedingen aan de ontwikkeling van de eilandengroep Marker Wadden. In 2015 is een grote bijdrage van de Nationale Postcode Loterij als bate verantwoord waarvan de bestedingen in 2015 en de daaropvolgende jaren plaatsvinden. Natuurmonumenten streeft naar een neutraal resultaat na mutatie van de bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen.

Saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten is negatief voornamelijk als gevolg van uitgaven aan de realisatie van de Marker Wadden, het verwerven van Ontbrekende schakels en ongerealiseerde koersverliezen op effecten. Het negatieve saldo voor financiële baten en lasten wordt grotendeels gedekt vanuit in het verleden gevormde reserves en fondsen in het eigen vermogen. Natuurmonumenten stuurt op het op niveau houden van de Reserve als bron van inkomsten. Het overzicht op de volgende pagina geeft de ontwikkeling aan van deze reserve.

Inkomsten en bestedingen (x€1 miljoen)		Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	32,4	31,8	32,5
Ra2	Baten van bedrijven	0,3	0,1	0,8
Ra3	Baten van loterijorganisaties	16,1	14,2	22,4
Ra4	Baten van subsidies van overheden	48,8	55,6	40,5
Ra5	Baten van andere organisaties zonder winststreven	0,5	0,4	0,7
Som van de geworven baten		98,1	102,1	96,9
Rb1	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1,2	1,6	1,1
Rb2	Overige baten	3,1	2,5	1,5
Som van de baten		102,4	106,2	99,5
Lasten:				
Rc Besteed aan de doelstellingen				
Rc1	Aankopen natuurgebieden	13,7	16,2	11,6
Rc2	Goed beheerder zijn	64,4	70,0	64,2
Rc3	Beweging zijn	23,4	22,1	23,4
		101,4	108,3	99,2
Rd Wervingskosten				
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	6,3	7,5	6,4
Rd2	Kosten aandeel acties derden	0,1	0,1	0,1
Rd3	Kosten subsidies overheden	0,3	0,3	0,6
		6,7	7,9	7,1
Re Beheer en administratie				
Re1	Kosten beheer en administratie	4,2	3,9	4,2
Som van de lasten		112,4	120,1	110,6
Saldo voor financiële baten en lasten		- 10,0	- 13,9	- 11,1
Rf	Saldo financiële baten en lasten	- 4,6	3,4	7,6
		- 14,5	- 10,5	- 3,5
Rg	Resultaat deelnemingen	- 0,2	0,0	0,0
Saldo van baten en lasten		- 14,8	- 10,5	- 3,5

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Reserve als bron van inkomsten (x€1 miljoen)

Saldo per 01-01	
Bestuursbesluiten vorming bestemmingsreserves	
Wettelijke bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	
Bestedingen bestemmingsreserves	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsfondsen	
Resultaat boekjaar	

Beschikbaar per 31-12

	2018	2017
	164,8	167,6
	-	- 7,9
0,1		- 0,8
5,1		5,1
2,2		4,2
- 14,8		- 3,5
	- 7,3	5,1
	157,5	164,8

De Reserve als bron van inkomsten daalt als gevolg van een negatief saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfondsen en -reserves van €7,3 miljoen.

Bestemmingsfondsen en reserves

Een deel van de bestedingen wordt gedekt uit hiervoor gevormde bestemmingsfondsen en reserves. De belangrijkste reserveringen betreffen de reservering voor aankoop natuurterreinen en de reservering voor de ontwikkeling van de eilandengroep Marken Wadden.

Voor de aankopen natuurgebieden is €3,4 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve. Hiertegenover staan inkomsten uit kleiwinning van €1,7 miljoen die aan de bestemmingsreserve zijn toegevoegd.

De kosten voor het project Marker Wadden worden geheel onttrokken aan de hiervoor gevormde bestemmingsreserve en -fonds. De kosten van het project kwamen uit op €5,9 miljoen in 2018 versus €13,6 miljoen in 2017.

Baten

De som van de geworven baten is €3,8 miljoen lager dan de begroting, maar €2,9 miljoen hoger dan de realisatie over 2017.

Baten van particulieren zijn hoger dan begroot door meer inkomsten uit Fondsenwervende acties en overige giften en donaties.

Baten van loterijorganisaties zijn hoger dan begroot door inkomsten voor Droomfonds Haringvliet vanuit de samenwerkende partijen.

Baten van subsidies van overheden bestaan uit exploitatiesubsidies, verwervingssubsidies en project-subsidies. De realisatie is €6,8 miljoen lager dan de begroting. Het verschil met de begroting wordt vooral veroorzaakt door lagere verwervingssubsidies door minder aankopen van gronden. De projectsubsidies zijn licht lager dan begroot. Hiertegenover staan hogere inkomsten terreinbeheer.

Lasten

De totale lasten zijn €7,7 miljoen lager dan begroot en €1,8 miljoen hoger dan in 2017.

In vergelijking met de begroting is €2,5 miljoen minder geld uitgegeven aan aankopen natuurgebieden, ten opzichte van vorig jaar is hieraan €2,1 miljoen meer besteed. Tegenover deze lagere bestedingen staan lagere verwervingssubsidies.

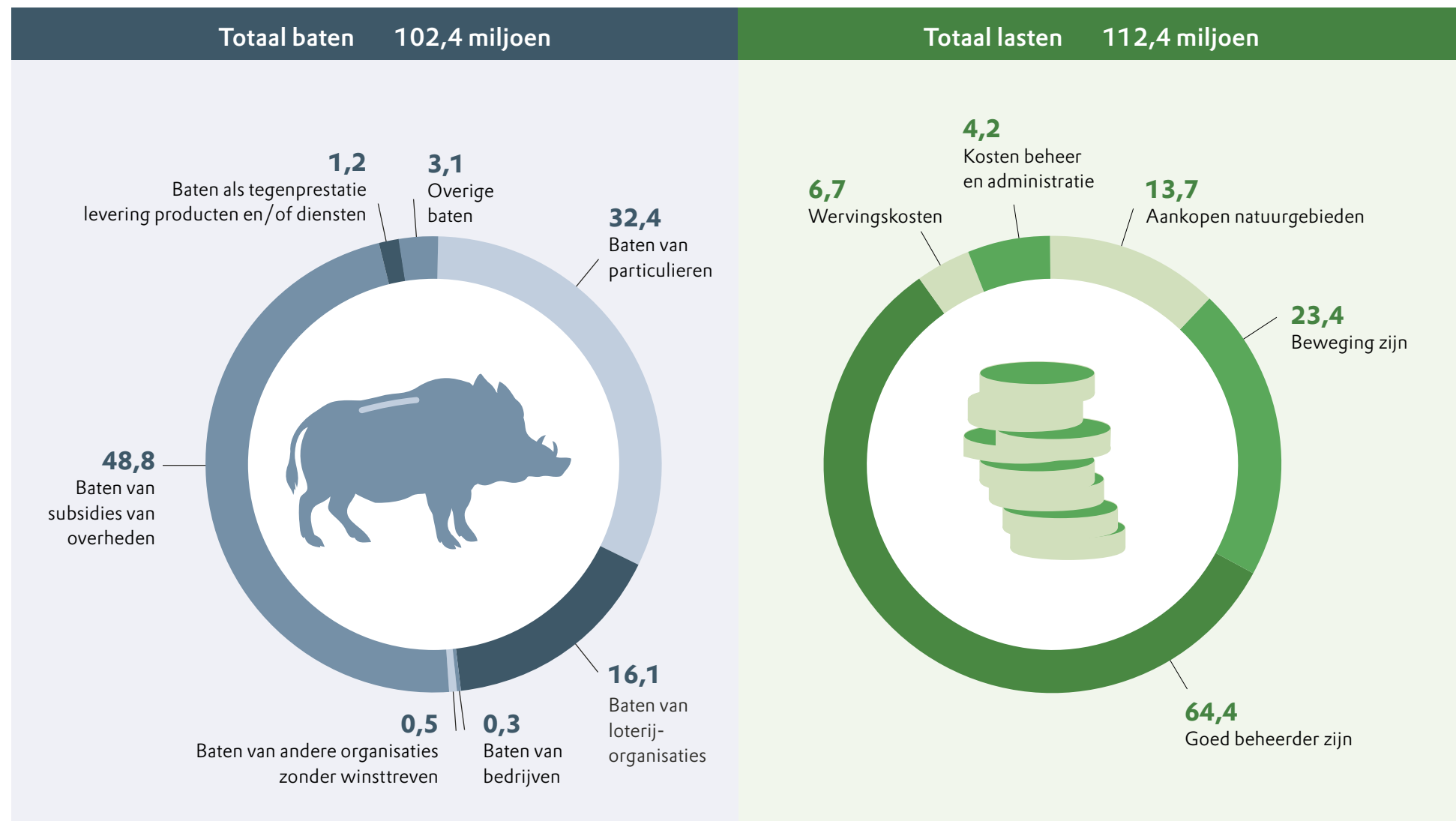
De bestedingen aan de hoofdlijn *Goed beheerder zijn* zijn lager dan begroot. De kosten zijn vrijwel gelijk aan de begroting, maar de hierop in mindering gebrachte inkomsten terreinbeheer zijn €5,4 miljoen hoger dan begroot. Dit betreft voornamelijk hogere eenmalige inkomsten uit zand- en kleiwinning, huren en pachten en projectinkomsten.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

De bestedingen aan de hoofdlijn *Beweging zijn* zijn €1,3 miljoen hoger dan de begroting, maar gelijk aan 2017. Tegenover de hogere kosten ten opzichte van de begroting

staan lagere kosten eigen fondsenwerving van €1,2 miljoen. De wervingskosten bestaan grotendeels uit de kosten eigen fondsenwerving. De totale wervingskosten zijn

6,6% van de geworven baten. Dit is lager dan begroot en lager dan vorig jaar. De kosten voor *Beheer en administratie* zijn gelijk aan vorig jaar en licht hoger dan begroot.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Saldo financiële baten en lasten

De Baten uit beleggingen zijn als volgt te specificeren:

Baten uit beleggingen (x€1.000)	2018	2017	2016	2015	2014
Obligatierente incl hypotheek	894	939	2.276	2.450	3.045
Dividend	1.355	1.022	801	509	765
Gerealiseerd koersresultaat	2.069	23.608	109	1.346	1.458
Ongerealiseerd koersresultaat	- 8.400	- 17.658	4.086	9.786	9.119
Deposito's en liquide middelen	- 46	- 73	- 40	- 81	202
Bruto beleggingsresultaat	- 4.128	7.838	7.232	14.010	14.589
Kosten beleggingen	428	219	214	246	338
Netto beleggingsresultaat	- 4.556	7.619	7.018	13.764	14.251
Rendement beleggingen	- 2,0%	4,3%	3,9%	7,1%	7,9%

Gemiddeld rendement 2014-2018 in % 4,2%

Gemiddeld rendement 2014-2018 x€1.000 7.619

Het netto beleggingsresultaat is opgebouwd uit €5,9 miljoen Baten beleggingen voor structurele kosten en €10,5 miljoen negatieve incidentele resultaten.

Het rendement beleggingen over 2018 is 2,0% negatief. Dit is gelijk aan de benchmark van de effectenportefeuille (2,0% negatief). Het negatieve resultaat is sterk beïnvloed door een negatief sentiment op de aandelenmarkten in december 2018. In december kwamen zorgen over afzwakking van de wereldwijde groei, het instabiele politieke klimaat en wereldhandel, en renteverhogingen door de Amerikaanse centrale bank samen. Dit zorgde, in combinatie met de verminderde liquiditeit van financiële markten in december, voor zeer forse koersuitslagen. Dankzij het relatief defensieve karakter van de beleggingsportefeuille bleef het verlies over 2018 echter beperkt. Begin 2019 zijn de aandelenmarkten overigens sterk hersteld.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Per categorie geldt het volgende:

	Resultaat	Benchmark
Aandelen	- 5,4%	- 4,9%
Staatsobligaties	1,0%	0,3%
Bedrijfsobligaties	- 1,2%	- 1,3%
Hypotheekfondsen	2,1%	2,3%
Totaal portefeuille	- 2,0%	- 2,0%

4.2 Beleggingsbeleid

Natuurmonumenten heeft haar beleggingsbeleid vastgelegd in een beleggingsstatuut. Dit beleggingsstatuut is in 2018 herzien.

Het hoofddoel van het beleggingsbeleid is het leveren van een bijdrage aan de exploitatiekosten, waarbij wordt gestreefd naar rendement-optimalisatie binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Het beleggingsbeleid is gericht op behoud van het vermogen en stabiliteit van het beleggingsresultaat. Natuurmonumenten streeft ernaar de beleggingsportefeuille op een duurzame en maatschappelijk verantwoorde wijze te beleggen.

Het beleggingsbeleid is mede gebaseerd op een Asset- and Liability Management (ALM) studie, uitgevoerd in 2018. Het doel van een dergelijke studie is om te bepalen welk beleggingsbeleid het best aansluit bij de benodigde financiering van de kernactiviteiten op korte en lange termijn. De bestuurscommissie Financiën bespreekt jaarlijks in hoeverre de geactualiseerde meerjarenverkenning aanleiding geeft tot bijstelling van het beleggingsbeleid.

Deze commissie evalueert tenminste eens in de drie jaar het beleggingsstatuut en de beleggingsstrategie en kan ten behoeve daarvan een ALM-studie laten uitvoeren.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door externe partijen vanwege hun professionaliteit en vanwege functiescheiding. Ter spreiding van het risico wordt het vermogensbeheer uitgevoerd door tenminste twee vermogensbeheerders die dienen te beschikken over een vergunning van de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

Als gevolg van de in 2018 uitgevoerde ALM studie, zijn er wijzigingen aangebracht in de strategische beleggingsmix. Deze bestaat nu uit 26% Europese staatsobligaties, 30,3% Europese bedrijfsobligaties, 8,7% Nederlandse hypotheeklen en 35% wereldwijde aandelen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om een gedeelte van de portefeuille op bankdeposito's te plaatsen. Per categorie geldt een bandbreedte van +/- 5% met uitzondering van liquide middelen. Het gebruik van financiële derivaten zoals opties en futures is niet toegestaan.

De vermogensbeheerders letten bij hun selectie op het milieubeleid, governance en de sociale aspecten van de beleggingen. Hierover wordt op kwartaalbasis gerapporteerd. Daarbij worden beleggingen uitgesloten in bedrijven die voor meer dan 5% van hun activiteiten werkzaam zijn in de wapenindustrie, kernenergie, tabaksindustrie, gokindustrie, bonthandel en pornografie. Vervolgens wordt het principe 'best-in-class' gehanteerd bij de selectie van bedrijven.

Wat de aandelenportefeuille betreft belegt Natuurmonumenten bovendien bij voorkeur in ondernemingen die bijdragen aan duurzame energie, schone technologie en zuiver water en die een positieve impact hebben op klimaat en biodiversiteit.

4.3 Financiële positie van Natuurmonumenten in de afgelopen 5 jaar

Onderstaand zijn de balans en de baten en lasten van de afgelopen 5 jaar weergegeven.

Het algemene beeld is dat de vereniging over een gezonde financiële huishouding beschikt.

De balanspositie is sterk. Er is sprake van een sterke positie in reserves en fondsen, waardoor de continuïteit is gegarandeerd.

Uit de Staat van baten en lasten blijkt een verscheidenheid aan bronnen van inkomsten. Om deze inkomstenbronnen op peil te houden moeten de nodige inspanningen worden verricht. Baten van subsidies van overheden vormen de grootste inkomstenbron. Van de overige inkomstenbronnen zijn de Baten van particulieren en de Baten van loterijorganisaties (nagenoeg geheel Nationale Postcode Loterij) de belangrijkste bronnen. Alle inkomstenbronnen zijn nodig om de kosten van de natuurdoeleinden te kunnen financieren, ook de beleggingsopbrengsten.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Balans van de afgelopen 5 jaar (x€1 miljoen)

	2018	2017	2016	2015*	2014*
Activa					
Materiële vaste activa	34,2	32,2	33,6	32,7	31,1
Financiële vaste activa	2,1	2,5	2,6	3,1	3,4
Vorderingen, voorraden, liquide middelen	53,3	57,7	55,6	71,5	59,2
Beleggingen	161,5	176,6	191,6	193,5	191,7
Totaal activa	251,2	269,0	283,4	300,8	285,4
Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies	216,8	225,9	234,3	241,9	249,0
Passiva					
Reserve als bron van inkomsten	157,5	164,8	167,6	168,3	183,5
Overige bestemmingsreserves	23,9	29,1	25,6	28,6	8,4
Bestemmingsfondsen	12,4	14,7	18,8	25,7	12,8
	193,8	208,6	212,0	222,6	204,7
Voorzieningen	0,3	0,8	1,6	-	-
Schulden	57,1	59,7	69,8	78,2	80,7
Totaal passiva	251,2	269,0	283,4	300,8	285,4
Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies	216,8	225,9	234,3	241,9	249,0

*geconsolideerde cijfers

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Baten en lasten over de afgelopen 5 jaar (x€1 miljoen)

		2018	2017	2016	2015*	2014*
	Som van de geworven baten	98,1	96,9	100,4	106,2	94,5
	Overige baten	4,3	2,6	3,3	4,5	5,6
	Som van de baten	102,4	99,5	103,7	110,7	100,1
Rc	Besteed aan de doelstellingen	101,4	99,2	108,4	94,1	96,2
Rd	Wervingskosten	6,7	7,1	8,2	7,1	8,0
Re	Beheer en administratie	4,2	4,2	4,7	5,3	4,9
	Som van de lasten	112,4	110,6	121,3	106,6	109,1
	Saldo voor financiële baten en lasten	- 10,0	- 11,1	- 17,6	4,2	- 9,0
Rf	Saldo financiële baten en lasten	- 4,6	7,6	7,0	13,8	14,3
		- 14,5	- 3,5	- 10,6	17,9	5,3
Rg	Resultaat deelnemingen	- 0,2	-	-	-	-
	Saldo van baten en lasten	- 14,8	- 3,5	- 10,6	17,9	5,3
	Mutatie doelbesteding t.o.v. voorgaand jaar	- 6,5%	0,0%	15,2%	- 2,1%	0,4%
	Wervingskosten als % van de geworven baten	6,6%	7,3%	8,2%	6,7%	8,5%
	Totale lasten als % van de totale baten	109,7%	111,1%	117,0%	96,2%	109,0%

*geconsolideerde cijfers

2018

JAARREKENING

5

Financieel verslag over de periode 1 januari t/m 31 december 2018

5.1 Balans per 31 december 2018 (na verwerking van saldo van baten en lasten)

Activa (x€1.000)		31-12-2018	31-12-2017
B1	Materiële vaste activa		
B1a	Natuurgebieden en opstallen	-	-
B1b	Ruilgronden	3.086	782
B1c	Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar	1.881	1.881
B1d	Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines	29.247	29.530
		34.214	32.193
B2	Financiële vaste activa	2.125	2.507
B3	Vorraden	336	295
B4	Vorderingen	43.903	37.783
B5	Effecten en overige beleggingen	161.498	176.556
B6	Liquide middelen	9.092	19.668
	Totaal activa	251.167	269.003
B7	Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies		
	restant hoofdsom	215.369	224.505
	saldo lopende lening	1.399	1.436

Passiva (x€1.000)		31-12-2018	31-12-17
B8 Reserves en fondsen			
Bestemmingsreserves			
B8a Reserve als bron van inkomsten	157.455	164.777	
B8b Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	217	252	
B8c Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	21.507	23.208	
B8d Bestemmingsreserve nalatenschappen	710	790	
B8e Bestemmingsreserve ENCI groeve	1.489	1.708	
B8f Bestemmingsreserve Marker Wadden	-	3.191	
		181.377	193.926
B8 Fondsen			
B8g Bestemmingsfondsen	12.442	14.651	
		12.442	14.651
		193.819	208.577
B9 Voorzieningen			
B9a Reorganisatievoorziening		-	473
B9b Voorziening jubileumuitkeringen		286	287
		286	760
B10 Schulden			
B10a Langlopende schulden		3.092	4.219
B10b Kortlopende schulden		53.970	55.448
		57.062	59.667
Totaal passiva		251.167	269.003
B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies			
restant hoofdsom		215.369	224.505
saldo lopende lening		1.399	1.436

5.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2018

(x€1.000)		Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	32.368	31.800	32.467
Ra2	Baten van bedrijven	258	100	780
Ra3	Baten van loterijorganisaties	16.104	14.200	22.424
Ra4	Baten van subsidies van overheden	48.794	55.600	40.521
Ra5	Baten van andere organisaties zonder winststreven	549	400	664
Som van de geworven baten		98.073	102.100	96.856
Rb1	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.157	1.600	1.122
Rb2	Overige baten	3.145	2.500	1.505
Som van de baten		102.376	106.200	99.483

5 JAARREKENING 2018

(x€1.000)		Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Lasten:				
Rc	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	13.701	16.200	11.643
Rc2	Goed beheerder zijn	64.361	70.000	64.201
Rc3	Beweging zijn	23.364	22.100	23.357
		101.426	108.300	99.201
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	6.297	7.500	6.444
Rd2	Kosten aandeel acties derden	86	100	86
Rd3	Kosten subsidies overheden	330	300	573
		6.713	7.900	7.103
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	4.218	3.900	4.249
	Som van de lasten	112.356	120.100	110.553
	Saldo voor financiële baten en lasten	- 9.980	- 13.900	- 11.071
Rf	Saldo financiële baten en lasten	- 4.556	3.400	7.619
		- 14.536	- 10.500	- 3.451
Rg	Resultaat deelnemingen	- 222	-	- 6
	Saldo van baten en lasten	- 14.758	- 10.500	- 3.458

Bestemming resultaat (x€1.000)

Toegevoegd / onttrokken aan	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Reserve als bron van inkomsten	- 7.322	- 2.200	5.060
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	- 35		- 28
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	- 1.701	- 2.500	- 2.160
Bestemmingsreserve Marker Wadden	- 3.191	- 5.700	- 2.959
Bestemmingsreserve nalatenschappen	- 80		790
Bestemmingsreserve ENCI groeve	- 219		-
Bestemmingsfondsen	- 2.209	- 100	- 4.161
Totaal tekort	- 14.758	- 10.500	- 3.458

Na de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert een negatief saldo van €7,3 miljoen dat is onttrokken aan de Reserve als bron van inkomsten.

5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland te 's-Graveland is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving waaronder RJ 640 en RJ 650.

Geconsolideerde jaarrekening

Vereniging Natuurmonumenten staat aan het hoofd van een groep met de deelneming Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. met haar 100% deelnemingen Nevenactiviteiten Natuurmonumenten B.V. en Natuurmonumenten Natuurbegraven B.V.

De jaarrekening bevat geen geconsolideerde cijfers omdat de groepsdelen achterwege mogen blijven vanwege de verwaarloosbare betekenis van deze groepsdelen.

De minderheidsdeelneming Consortium Grensmaas B.V. (33%) te Heel is niet meegeconsolideerd.

Waarderingsgrondslagen voor de balans

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.

B1a Natuurgebieden en opstallen

Gezien het bijzondere karakter van de activa natuurgebieden en daarop gelegen opstallen, worden

verwervingen in het jaar van verwerving geheel afgeschreven naar nihil. We stoten deze gebieden en opstallen namelijk in principe niet meer af. Bovendien hebben de gebieden en opstallen in hun totaliteit geen of zelfs een negatieve opbrengstwaarde. Ook natuurgebieden en eventuele bijbehorende opstallen verkregen uit erfstellingen en legaten worden op nihil gewaardeerd.

B1b Ruilgronden

Deze worden gewaardeerd tegen de verkrijgingswaarde, onder aftrek van ontvangen subsidies en een voorziening voor waardedaling.

B1c Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar

Deze worden gewaardeerd tegen de verkrijgingswaarde, onder aftrek van ontvangen subsidies en een voorziening voor waardedaling.

B1d Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines

Deze worden gewaardeerd op aanschafwaarde minus lineaire afschrijving naar tijdsgelang en indien van toepassing met bijzondere waardevermindering. Verkregen subsidies worden direct in mindering gebracht op de aanschafwaarde van de investeringen. De bedrijfsgebouwen worden in twintig jaar en inventarissen en machines worden in drie, zes of tien jaar afgeschreven.

B2 Financiële vaste activa

De deelnemingen waarin Vereniging Natuurmonumenten een meerderheidsbelang heeft, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (netto-vermogenswaarde).

De minderheidsdeelnemingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

De leningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

B3 Voorraden

De voorraden zijn gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van een voorziening voor incourantheid.

B4 Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde of lagere actuele waarde.

De te verwachten maar nog niet ontvangen erfstellingen en legaten zijn vastgesteld aan de hand van betrouwbare berichtgevingen over de te verwachten ontvangsten. De waardering is als volgt:

- onroerend goed: 70% van de getaxeerde of WOZ-waarde;
- effecten: 70% van de geldende beurswaarde;
- overige bezittingen minus schulden: 100% van de waarde verstrekt door de executeur.

Nalatenschappen die belast zijn met vruchtgebruik worden gewaardeerd als de vruchtgebruiker niet mag interen, vervreemden of beleggen. Bij de waardering van deze nalatenschappen wordt rekening gehouden met de leeftijd van de vruchtgebruiker.

B5 Effecten en overige beleggingen

De aandelen en obligaties worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. De gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

De overige tegoeden bij banken bevatten liquide middelen die binnen het mandaat van de vermogensbeheerders kunnen worden aangehouden. Deze worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

De overige beleggingen bestaan uit leningen u/g. Deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

B6 Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

B7 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies

Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen ontvangen van de provincies jaarlijks subsidie voor het verwerven van natuurgebieden.

Natuurmonumenten heeft van 2004 t/m 2011 leningen bij het Nationaal Groenfonds afgesloten ter financiering van deze subsidies. Dit op basis van een overeenkomst tussen Natuurmonumenten, de provincies, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de Landschappen.

Met het toewijzen van subsidies aan Natuurmonumenten en de Landschappen bepalen de provincies de bestemming van deze geleende gelden.

EZK voldoet voor Natuurmonumenten alle rente- en aflossingsverplichtingen op de leningen. Ook is vastgelegd dat de minister van EZK Natuurmonumenten vrijwaart van alle claims van derden.

Gezien bovenstaande bepalingen worden de leningen en de daartegenover staande vordering op EZK voor rente en aflossing, wel afzonderlijk onderaan op de balans vermeld (aan de debetzijde en aan de creditzijde) maar niet in de balansstelling opgenomen.

Sinds 2011 zijn er geen nieuwe leningen aangegaan vanwege de beëindiging van deze subsidieregeling.

B9 Voorzieningen

De hieronder opgenomen reorganisatievoorziening is berekend op nominale waarde op basis van inschattingen van de nog te maken kosten voornamelijk in verband met het sociaal plan.

Bij het vaststellen van de voorziening jubileumuitkeringen wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de personeelsleden waarop de regeling van toepassing is;
- de geschatte kans dat personeel in aanmerking komt voor de uitkering;
- de leeftijden, de salarissen en de levenskansen van de in de berekening betrokken personeelsleden;
- de hoogte van de uitkeringen;
- een rentevoet van 3% voor de berekening van de contante waarde.

B10a Langlopende schulden

Hieronder worden de schulden opgenomen die een looptijd hebben van langer dan één jaar.

B10b Kortlopende schulden

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies

Zie hiervoor de toelichting onder B7.

Grondslagen voor de staat van baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Ra1 Baten van particulieren

Baten van particulieren worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

Baten uit nalatenschappen worden verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Ra3 Baten van loterijorganisaties

Baten van loterijorganisaties worden verwerkt in het jaar waarin de bate is ontvangen, definitief is toegezegd of waarin zekerheid is verkregen over de besteding van de ontvangen gelden.

Ra4 Baten van subsidies van overheden

Subsidiebaten voor verwervingen en projecten en de daarmee samenhangende lasten worden verantwoord naar rato van de voortgang. De voortgang van het project of de verwerving wordt bepaald aan de hand van de hiervoor gemaakte kosten.

De ontvangen overheidssubsidies voor de exploitatie en beheer natuurterreinen worden nagenoeg in alle gevallen vastgesteld voor periodes van zes jaar. Deze subsidies worden elk kalenderjaar voor 1/6 in de staat van baten en lasten verwerkt.

Rc Besteed aan de doelstellingen

Vereniging Natuurmonumenten heeft als doel het veiligstellen van de natuur in Nederland in al haar verschijningsvormen. Dit doen we door:

- aankopen van natuurgebieden;
- goed beheerder zijn;
- beweging zijn.

Rd Wervingskosten

Deze post bestaat grotendeels uit Kosten eigen fondsenwerving (Rd1). Deze post is opgebouwd uit kosten voor ledenwerving en fondsenwervende acties.

5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2018

B1a Natuurgebieden en opstallen

Zoals in de grondslagen is vermeld, worden de natuurgebieden en bijbehorende opstallen, gezien het bijzondere karakter, op nihil gewaardeerd.

	2018	2017
Boekwaarde per 01-01	-	-
Verwervingskosten natuurterreinen en opstallen	13.701	11.643
Af: subsidies voor verwervingen	- 5.773	- 5.426
niet gesubsidieerd deel ten laste van boekjaar	- 7.928	- 6.217
Boekwaarde per 31-12	-	-

De niet gesubsidieerde verwervingskosten bedroegen €7,9 miljoen. Dit bedrag werd voor €1,7 miljoen gefinancierd door specifieke ontvangen giften, erfstellingen en doorbelastingen aan derden. Van het resterende bedrag van €6,2 miljoen is €3,4 miljoen voor ontbrekende schakels en Meer Maas ten laste van de Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen gebracht. Het restant eigen middelen van €2,8 miljoen kwam ten laste van de begroting 2018 (begroot op €2 miljoen).

De totale aanschaffingswaarde minus ontvangen subsidies, giften en acties derden bedraagt ca. €169 miljoen.

B1b Ruilgronden (x€1.000)

	2018	2017
Boekwaarde per 01-01	782	570
Bij: aanschaf uit te ruilen gronden	2.664	210
Bij: mutatie voorziening	76	2
Af: verkocht/geruild	- 436	-
Boekwaarde per 31-12	3.086	782
Aanschaffingswaarde	3.086	858
Af: voorziening	-	- 76
Boekwaarde per 31-12	3.086	782

Natuurmonumenten heeft gronden in bezit die kunnen worden geruild met te verwerven natuurgebieden binnen het Natuur Netwerk Nederland. De verwerving van die natuurgebieden kan daardoor worden bespoedigd. Met het oog hierop zijn in 2018 gronden aangekocht. Deze ruilgronden liggen veelal buiten het Natuur Netwerk. Het is de bedoeling dat de portefeuille van de ruilgronden de komende jaren wordt afgebouwd. Het tempo van uitruilen is afhankelijk van de grondmarkt en van landinrichtingsprocessen.

B1c Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar (x€1.000)

	2018	2017
Boekwaarde per 01-01	1.881	1.656
Bij: aanschaf gebouwen	-	225
Boekwaarde per 31-12	1.881	1.881
Aanschaffingswaarde	2.101	2.101
Af: voorziening	- 220	- 220
Boekwaarde per 31-12	1.881	1.881

Onder deze post zijn gebouwen opgenomen die zijn aangekocht met de intentie om deze op korte termijn weer te verkopen.

B1d Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines (x€1.000)

	2018	2017
Boekwaarde per 01-01	29.530	31.333
Bij: aanschaffingen	3.416	2.610
Af: desinvesteringen	- 99	- 217
Af: afschrijvingen	- 3.600	- 4.196
Boekwaarde per 31-12	29.247	29.530
Aanschaffingswaarde	53.307	50.231
Af: afschrijvingen	- 24.060	- 20.701
Boekwaarde per 31-12	29.247	29.530

De investeringen bedroegen €3,4 miljoen. In 2018 investeerde Natuurmonumenten, na aftrek van de betreffende subsidies, voor €2,1 miljoen in bedrijfsgebouwen. Daarnaast is ook geïnvesteerd in inventarissen en ICT systemen voor €0,2 miljoen en in machines en installaties voor €1,1 miljoen. De desinvesteringen betreffen voornamelijk buiten gebruikstellingen van machines.

De boekwaarde van de gebouwen, inventaris en machines is te splitsen in €21,1 miljoen bedrijfsgebouwen, €5,6 miljoen inventarissen en ICT systemen en €2,5 miljoen machines en installaties.

De post bedrijfsgebouwen en inventaris bestaat deels uit activa ten behoeve van de doelstellingen (bijvoorbeeld bezoekerscentra) en deels ten behoeve van de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld beheerkantoren). De ICT systemen zijn voor de bedrijfsvoering en de machines en installaties worden aangewend voor de doelstellingen.

B2 Financiële vaste activa

	2018	2017
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	-	-
Overige deelnemingen	193	193
Subsidies verwervingen	1.754	2.132
Leningen	178	183
Boekwaarde per 31-12	2.125	2.507

De post Deelnemingen in groepsmaatschappijen betreft de 100% deelneming in Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. te 's-Graveland. Ter grootte van het negatieve eigen vermogen is een voorziening gevormd die in mindering is gebracht op de rekening-courant vordering.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 01-01	- 171	- 131
Resultaat deelneming	- 222	- 6
Liquidatie deelneming	-	- 34
Stand per 31-12	- 393	- 171
Voorziening in mindering op vorderingen	393	171
Boekwaarde per 31-12	-	-

De post Overige deelnemingen bestaat uit de 33% deelneming in Consortium Grensmaas B.V. te Heel. Het eigen vermogen van deze deelneming is per 31 december 2017 €377.349 en het resultaat over 2017 bedroeg €3.582 negatief.

B3 Voorraden

De voorraden van €0,3 miljoen betreffen de voorraden hout en biomassa.

B4 Vorderingen (x€1.000)

	2018	2017
Subsidies exploitatie	15.374	14.880
Subsidies verwervingen	5.018	3.942
Subsidies projecten	10.217	6.597
Debiteuren	4.864	4.910
Nalatenschappen	5.003	5.277
Rekeningen-courant deelnemingen	542	322
Obligatierente	253	218
Overige vorderingen	1.780	1.059
Overlopende activa	853	579
Boekwaarde per 31-12	43.903	37.783

Van de vorderingen uit nalatenschappen heeft €0,7 betrekking op nalatenschappen die belast zijn met vruchtgebruik. Deze nalatenschappen hebben een looptijd langer dan 1 jaar.

De vordering Subsidies exploitatie betreft de subsidie voor 2018 die op basis van de meerjarige beschikkingen over 2018 achteraf zullen worden ontvangen.

De vorderingen Subsidies verwervingen en Subsidies projecten bevatten de betreffende subsidies minus de ontvangen voorschotten daarop.

B5 Effecten en overige beleggingen (x€1.000)

	2018		2017	
Aandelen:				
- Ter beurse genoteerd	60.471		53.591	
- Niet ter beurse genoteerd	315		311	
Staatsobligaties	60.786		53.902	
Bedrijfsobligaties	17.800		16.736	
Hypotheekfondsen	55.392		69.050	
Totaal effecten	19.082		22.264	
Overige tegoeden bij banken		153.060		161.953
Overige beleggingen	8.254		14.224	
	184		379	
Totaal overige beleggingen		8.438		14.603
Totaal beleggingen		161.498		176.556

Verloopoverzicht 2018 per categorie (x€1.000)

	Aandelen	Staatsobligaties	Bedrijfs- obligatiefondsen	Hypotheken	Banktegoeden en overige
Stand per 01-01	53.902	16.736	69.050	22.264	14.603
Aankopen -/- verkopen	12.062	1.076	- 12.733	- 2.966	- 6.166
Bij/Af: Koersresultaten	- 5.178	- 12	- 925	- 216	-
Stand per 31-12	60.786	17.800	55.392	19.082	8.438
Stand per 31-12 in %	37,6%	11,0%	34,3%	11,8%	5,2%
(Stand per 01-01 in %)	30,5%	9,5%	39,1%	12,7%	8,3%

B6 Liquide middelen

Van de liquide middelen staat een bedrag van €8,7 niet ter vrije beschikking. Dit heeft betrekking op de verwervingssubsidie voor gronden aan de Maas van €8,7 miljoen die is gestald bij het Nationaal Groenfonds. Dit bedrag is tevens opgenomen onder de Kortlopende schulden.

B7 Ministerie EZK inzake lening aankoopsubsidies

Een toelichting op deze post is opgenomen onder B11, de toelichting op de lening ter financiering van verwervingssubsidies, aan de creditzijde van de balans.

B8a Reserve als bron van inkomsten (x€1.000)

	2018		2017	
Saldo per 01-01		164.777		167.575
Bestuursbesluiten vorming bestemmingsreserves		-		- 7.858
Wettelijke bestemmingsreserve vruchtgebruik nalatenschappen	80		- 790	
Bestedingen bestemmingsreserves	5.146		5.147	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsfondsen	2.209		4.161	
Resultaat boekjaar	- 14.758		- 3.458	
		- 7.322		5.060
Beschikbaar per 31-12		157.455		164.777

Beschermen van natuur in Nederland kost geld, nu en later. Om te kunnen garanderen dat Natuurmonumenten haar natuurgebieden ook in de verre toekomst behoudt en beschermt, is een inkomstenbron nodig die een deel van de jaarlijkse exploitatiekosten dekt. Hiervoor gebruikt Natuurmonumenten het jaarlijkse rendement op de beleggingen.

Om stabiliteit te hebben in de exploitatie van de natuurgebieden wordt de bijdrage uit de Reserve als bron van inkomsten aan de staat van baten en lasten van de vereniging jaarlijks bepaald op basis van een flexibele staffel (hoe lager de waarde van de effecten en overige beleggingen, hoe lager het bedrag dat beschikbaar wordt

gesteld aan de staat van baten en lasten). Het verschil tussen het werkelijke rendement en de vastgestelde bijdrage aan de exploitatierekening komt ten gunste aan of ten laste van de Reserve als bron van inkomsten.

De reserve is in de loop der jaren gevormd door toevoeging van grote extra bijzondere ontvangsten uit vooral erfstellingen en beleggingsopbrengsten.

De reserve is ook een buffer voor jaren met mogelijk tegenvallende inkomsten. De reserve stelt Natuurmonumenten in staat vast te houden aan natuurbescherming als kerndoelstelling. Alleen met een reserve kunnen we het beheren en behouden van natuur ook voor volgende generaties garanderen. Als gevolg van deze

lange termijn doelstelling is er voor gekozen om, naast de Reserve als bron van inkomsten, geen afzonderlijke continuïteitsreserve (CBF-definitie) in de balans op te nemen. De in de Reserve als bron van inkomsten opgenomen continuïteitsreserve bedraagt €96,4 miljoen.

Na de mutaties in alle bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert uiteindelijk een negatief saldo van €7,3 miljoen dat is onttrokken aan de Reserve als bron van inkomsten.

B8b Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan (x€1.000)

Deze bestemmingsreserve is gevormd om de kosten op te vangen die gepaard gaan met de invoering van het meerjarenplan van Natuurmonumenten.

	2018	2017
Beschikbaar per 01-01	252	280
Af: bestedingen	- 35	- 28
Beschikbaar per 31-12	217	252

B8c Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen (x€1.000)

Het bestuur van Natuurmonumenten heeft besloten om in te zetten op de verwerving van de zgn. 98 ontbrekende schakels om het Nationaal Natuur Netwerk te dichtten. Hiervoor is een bestemmingsreserve gevormd. Om deze eigen bijdrage te kunnen financieren heeft het bestuur in 2015 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten hiervoor beschikbaar te stellen. Daarnaast is besloten om de verkoopopbrengsten van hectares en kleigronden in te zetten voor grondaankopen langs de Maas.

	2018	2017
Beschikbaar per 01-01	23.208	25.368
Af: eigen middelen ontbrekende schakels en Meer Maas	- 1.701	- 2.160
Beschikbaar per 31-12	21.507	23.208

B8d Bestemmingsreserve nalatenschappen (x€1.000)

	2018	2017
Beschikbaar per 01-01	790	-
Bij: mutatie	- 80	790
Beschikbaar per 31-12	710	790

Dit betreft een wettelijke reserve die is gevormd wegens het waarden van nalatenschappen met vruchtgebruik ter grootte van de vordering.

B8e Bestemmingsreserve ENCI groeve (x€1.000)

	2018	2017
Beschikbaar per 01-01	1.708	-
Bij: dotatie	-	1.708
Af: bestedingen	- 219	-
Beschikbaar per 31-12	1.489	1.708

Het bestuur heeft in 2017 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor het bekostigen van beheer van en het treffen van noodzakelijke bezoekersvoorzieningen in de ENCI groeve. Deze reserve is gevormd ter financiering van het onderhoud en de exploitatie van de ENCI groeve op basis van in het verleden gemaakte afspraken met de provincie Limburg.

B8f Bestemmingsreserve Marker Wadden (x€1.000)

	2018	2017
Beschikbaar per 01-01	3.191	-
Bij: dotatie	-	6.150
Af: bestedingen	- 3.191	- 2.959
Beschikbaar per 31-12	-	3.191

Het bestuur heeft in 2017 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor de verdere ontwikkeling van Marker Wadden. Besteding heeft in 2017 en 2018 plaatsgevonden.

B8g Bestemmingsfondsen (x€1.000)

	2018	2017
Beschikbaar per 01-01	14.651	18.812
Bij: ontvangsten	2.546	9.732
Bij: beleggingsresultaat	- 83	214
Af: bestedingen	- 4.672	- 14.106
Beschikbaar per 31-12	12.442	14.651

Specificatie:	Saldo 01-01-18	Besteding in 2018	Toevoeging in 2018	Saldo 31-12-18
Fonds Marker Wadden	3.297	2.725	242	814
Fonds mr. C.G.J.B. Henny	165	165	-	-
Fonds Aankopen natuurterreinen	1.734	236	213	1.711
Fonds Wijde Blik	1.381	107	- 29	1.245
Fonds Acquoy-Nairac	1.187	187	- 25	975
Fonds Nieuwkoopse Plassen	175	-	-	175
Bomenfonds	175	-	33	208
Fondsen op naam	1.348	152	554	1.750
Fonds overige donaties	5.189	1.100	1.475	5.563
	14.651	4.672	2.463	12.442

Aan deze fondsen zijn de ultimo boekjaar nog niet bestede giften en donaties, alsmede de beleggingsopbrengsten van 2018 toegevoegd (negatief rendement) en zijn de bestedingen van in voorgaande jaren toegevoegde giften en donaties onttrokken. De doelstelling van de bestemmingsfondsen is door derden bepaald. Daarbij is in enkele gevallen ook bepaald dat de hoofdsom in stand moet blijven en dat alleen het verkregen rendement mag worden besteed.

In de onderstaande tabel wordt onderscheid gemaakt tussen de hoofdsommen die in stand moeten blijven en het bedrag dat kan worden besteed.

	Hoofdsom	Beschikbaar voor besteding	Saldo 31-12-18
Fonds Marker Wadden	-	814	814
Fonds mr. C.G.J.B. Henny	-	-	-
Fonds Aankopen natuurterreinen	-	1.711	1.711
Fonds Wijde Blik	1.236	9	1.245
Fonds Acquoy-Nairac	-	975	975
Fonds Nieuwkoopse Plassen	175	-	175
Bomenfonds	26	182	208
Fondsen op naam	602	1.148	1.750
Fonds overige donaties	-	5.563	5.563
	2.039	10.403	12.442

Fonds Marker Wadden

Dit fonds heeft Natuurmonumenten verkregen dankzij een bijdrage van €22 miljoen van de Nationale Postcode Loterij voor de realisatie van eilanden in het Markermeer. In 2016 is de uitvoering begonnen. In 2018 is €0,2 miljoen van diverse bedrijven, stichtingen en foundations ontvangen. De uitgaven in 2018 bedroegen €2,7 miljoen.

Fonds mr. C.G.J.B. Henny

Dit fonds heeft Natuurmonumenten verkregen dankzij testamentaire beschikkingen en moet worden besteed aan liefst één van de projecten van Natuurmonumenten. In 2018 is het rendement toegevoegd en is het fonds is ingezet voor de organisatiekosten van Natuurmonumenten voor het Marker Wadden project.

Fonds Aankopen natuurterreinen

In 2018 is €0,2 miljoen aan niet-gesubsidieerde verwervingskosten natuurterreinen ten laste van dit fonds gebracht en is €0,2 miljoen toegevoegd uit diverse fondsenwervende acties.

Fonds Wijde Blik

Dit fonds wordt gevormd door een subsidie van de provincie Noord-Holland en is bestemd voor de oeververdediging van de waterplas De Wijde Blik. In 2018 is het rendement toegevoegd en zijn de kosten voor de oeververdediging ten laste van het fonds gebracht.

Fonds Acquoy-Nairac

Dit fonds dient te worden aangewend voor cultuur-historische doeleinden. In 2018 zijn kosten voor restauratie van enkele cultuurhistorische objecten ten laste van het fonds gebracht.

Fonds Nieuwkoopse Plassen

Van dit fonds gebruikt Natuurmonumenten de jaarlijkse beleggingsopbrengsten voor de financiering van het beheer in de Nieuwkoopse Plassen.

Bomenfonds

Via Boomcadeau kan er worden bijgedragen aan het planten van bomen op diverse locaties.

Fondsen op naam

Hieronder zijn opgenomen: Fons Stichting Tentink Antink, Het Kievitsbloem Fonds, Fonds Martin van Gent Project, Van Tienhoven Studiefonds, Fonds Antoon Cabout, Everwijn Arntzenfonds, Ginko Fonds, Baumeister Fonds, Fonds Facicom Group Foundation, Befri Fonds, Mergellandfonds, Fonds Langeraar, Fonds Leeuwerik en Sleutelbloemfonds. De fondsen hebben verschillende bestedingsdoeleinden en -voorwaarden.

In 2018 is het Fonds Martin van Gent Project aangewend voor de realisatie van natuurspeelplaatsen en het Fonds Antoon Cabout voor het project Waterloopbos.

Fonds overige donaties (x€1.000)

	Saldo 01-01-18	Besteding in 2018	Toevoeging in 2018	Saldo 31-12-18
Nationale Postcode Loterij Velperwaard	505	60	-	445
Nationale Postcode Loterij Eerde	877	488	-	389
Nationale Postcode Loterij Natuur toegankelijk voor iedereen	1.700	428	-	1.272
Droomfonds Haringvliet	214	-	89	303
Overige	1.893	124	1.386	3.155
	5.189	1.100	1.475	5.563

Het Fonds overige donaties wordt gevoed met de opbrengst uit eigen wervingsacties voor natuurbeheerprojecten en door ontvangen giften en donaties voor een specifiek doel. De gemaakte kosten van deze specifieke doelen komen ten laste van dit fonds.

5 JAARREKENING 2018

B9a Reorganisatievoorziening (x€1.000)

Dit betreft een in 2016 gevormde voorziening voor kosten die betrekking hebben op de per 1 oktober 2016 doorgevoerde reorganisatie.

	2018	2017
Stand per 01-01	473	1.375
Bij: dotatie	-	-
Af: bestedingen	- 473	- 902
Stand per 31-12	-	473

B9b Voorziening jubileumuitkeringen (x€1.000)

Werknemers hebben gedurende hun dienstverband recht op een aantal jubileumuitkeringen. Hiervoor is een voorziening jubileumuitkeringen gevormd.

	2018	2017
Stand per 01-01	287	187
Bij: dotatie	20	133
Af: bestedingen	- 21	- 33
Stand per 31-12	286	287

B10a Langlopende schulden (x€1.000)

	2018	2017
Saldo per 01-01	4.219	2.592
Ontvangen leningen	-	1.811
Af: aflossingen	- 1.127	- 184
Beschikbaar per 31-12	3.092	4.219

Deze post verantwoordt leningen met een looptijd langer dan één jaar die zijn afgesloten voor het verwerven van natuurgebieden en het realiseren van restauratieprojecten. De gemiddelde rente bedroeg 2,0% in 2018 (2017: 2,5%). Het deel met een looptijd langer dan 5 jaar bedraagt €1,6 miljoen.

In 2017 is een afkoopsom van €1,3 miljoen ontvangen voor de aankoop en inrichting van het gebied de Mheenlanden te Harderwijk. Hiervan is €0,5 miljoen in 2018 besteed, de resterende hoofdsom bedraagt ultimo 2018 €0,7 miljoen.

B10b Kortlopende schulden (x€1.000)

	2018	2017
Crediteuren	10.791	10.495
Vooruitontvangen subsidies aankopen natuurterreinen	12.276	11.186
Vooruitontvangen subsidies projecten	12.477	9.867
Vooruitontvangen contributies volgend jaar	1.134	8.697
Rekening-courant banken	3.509	-
Niet-opgenomen vakantiedagen en vakantiegeld werknemers	5.866	6.117
Lopende verplichtingen projecten en verwervingen	2.103	3.022
Pensioenpremies	901	450
Loonheffing en premies sociale verzekeringen	1.071	1.230
Omzetbelasting	-	410
Aflossingsverplichting langlopende leningen	587	555
Overige schulden	2.247	3.039
Overlopende passiva	1.009	380
	53.970	55.448

De vooruit ontvangen subsidies op projecten en aankopen natuurterreinen betreffen ontvangen subsidievoorschotten op de lopende, nog niet afgeronde projecten en aankopen. De besteding zal in de komende jaren plaatsvinden.

De vooruitontvangen contributies volgend jaar zijn de in 2018 geïnde contributies voor het jaar 2019.

Het verschuldigd bedrag in rekening-courant banken heeft o.a. betrekking op de voorfinanciering van de te vorderen subsidies verwervingen ontbrekende schakels.

B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies (x€1.000)

Stand leningen per 01-01-2018	224.505
Af: aflossing in 2018, gefinancierd door het ministerie van EZK	- 9.136
Stand per 31-12-2018: lening Groenfonds/vordering Min EZK	215.369
Verloop nog toe te wijzen subsidies:	
Stand per 01-01-2018	1.436
Bij: storting door min EZK voor rente en aflossing	13.828
ontvangen rente op het uitstaande bedrag	-
Af: subsidies voor Natuurmonumenten en de Landschappen	-
betaling kosten Groenfonds en Natuurmonumenten	- 37
betaling rente en aflossing aan het Groenfonds	- 13.828
Stand per 31-12-2018 van nog toe te wijzen subsidies	1.399

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Lopende projecten

Per balansdatum zijn voor per balansdatum nog lopende projecten uitvoeringscontracten aangegaan. De hiervoor benodigde eigen middelen zijn opgenomen in de meerjarenbegroting.

Verstrekte zekerheden

Bij de bank geldt een kredietfaciliteit van maximaal € 20,5 miljoen, waarvan € 5 miljoen voor de voorfinanciering van te ontvangen subsidiegelden voor grondaankopen.

Daarnaast geldt een obligo-limiet van € 0,5 miljoen.

De volgende zekerheden zijn afgegeven:

- verklaring waarin wordt aangegeven geen zekerheden aan andere financiers te verstrekken of activa met hypotheek of andere goederenrechtelijke rechten te belasten;
- verpanding van vorderingen.

Voor de leningen bij het Nationaal Groenfonds gelden de volgende zekerheden:

- recht van eerste hypotheek op de met de leningen gefinancierde gronden;
- verpanding van alle rechten en acties voortvloeiende uit huur- en pachtovereenkomsten die het onderpand betreffen;
- verpanding van alle rechten en acties tegenover derden.

Leaseverplichtingen

Voor de bedrijfsauto's zijn leasecontracten aangegaan met een looptijd van maximaal 6 jaar. Per balansdatum bedraagt de leaseverplichting voor het komende jaar € 0,7 miljoen en voor de jaren 2020 t/m 2023 in totaal € 1,7 miljoen.

5.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2018

Ra1 Baten van Particulieren (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Contributies van leden	19.661	19.450	19.052
Erfstellingen en legaten	7.272	8.300	8.682
Fondsenwervende acties	1.937	1.650	2.486
Collectes	627	700	703
Overige giften en donaties	2.871	1.700	1.544
	32.368	31.800	32.467

De contributie-inkomsten kwamen in 2018 uit op €19,6 miljoen, dat is €0,2 miljoen hoger dan de begroting, vooral door een hogere contributiebijdrage per lid. Het aantal leden en donateurs steeg van 706.274 (ultimo 2017) naar 713.184 (ultimo 2018).

Erfstellingen en legaten (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Erfstellingen en legaten	7.352	8.300	7.892
Nalatenschappen belast met vruchtgebruik	- 80	-	790
	7.272	8.300	8.682

De bate uit erfstellingen en legaten over 2018 van €7,4 miljoen is opgebouwd uit 164 nalatenschappen en legaten. De grootste nalatenschap bedroeg €0,9 miljoen.

5 JAARREKENING 2018

Ra2 Baten van bedrijven (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Bedrijfs giften	88	100	601
Puzzelacties	170	-	179
	258	100	780

Ra3 Baten van loterijorganisaties (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Nationale Postcode Loterij:			
jaarlijkse bijdrage	13.500	13.500	13.500
Droomfonds Haringvliet	1.756	-	-
Marker Wadden	-	-	6.970
Boswachter gezocht	-	-	800
natuurloten	301	-	316
overige	25	-	25
	15.582	13.500	21.611
Vriendenloterij	522	700	813
	16.104	14.200	22.424

Deze post bestaat met name uit de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij. In 1991 heeft Natuurmonumenten een overeenkomst voor dertig jaar met de Nationale Postcode Loterij gesloten. Hierin is vastgelegd dat de vereniging als begunstigde zal delen in de opbrengst van de loterij.

Ra4 Baten van subsidies van overheden (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Verwervingen van natuurterreinen	5.773	11.700	5.426
Exploitatie beheer natuurterreinen	25.110	24.400	24.634
Projecten beheer natuurterreinen	17.911	19.500	10.461
	48.794	55.600	40.521

De subsidies voor verwervingen zijn €5,9 miljoen lager dan begroot door een lager volume aan verwervingen.

De hiermee samenhangende kosten zijn evenredig lager dan begroot.

De subsidies voor verwervingen en projecten hebben een incidenteel karakter, gekoppeld aan specifieke verwervingen respectievelijk projecten. De subsidies voor exploitatie beheer worden telkens toegezegd voor een periode van 6 jaar en hebben hiermee een structureel karakter.

Ra5 Baten van andere organisaties zonder winststreven

Dit betreft ontvangsten van Stichtingen en Foundations voor specifieke projecten.

Rb1 Baten als tegenprestatie voor de levering van goederen en/of diensten (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Omzet	67	500	50
Af: kostprijs van de omzet	- 17	- 300	- 10
Af: directe verkoopkosten	-	-	-
Resultaat op verkopen	51	200	40
Partnerschappen	1.107	1.400	1.082
	1.157	1.600	1.122

Rb2 Overige baten (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Totaal verkoop gebouwen, quota, gronden	3.145	2.500	1.505
	3.145	2.500	1.505

Overige baten betreffen de verkoopopbrengsten van gebouwen en terreinen die geen directe waarde of functie hebben voor het verwezenlijken van de kerndoelstellingen.

Rc Besteed aan de doelstellingen (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Rc1 Aankopen natuurgebieden	13.701	16.200	11.643
Rc2 Goed beheerder zijn	64.361	70.000	64.201
Rc3 Beweging zijn	23.364	22.100	23.357
	101.426	108.300	99.201
in % van de baten	99,1%	102,0%	99,7%
in % van de totale lasten	90,3%	90,2%	89,7%

Uitgaven voor Aankopen natuurgebieden betreffen de aankoopkosten van de natuurterreinen en de daarbij behorende opstallen.

Bestedingen aan Goed beheerder zijn betreffen het beheren, behouden en ontwikkelen van natuur- en cultuurwaarden in onze gebieden, alsmede het treffen van recreatievoorzieningen voor natuurbeleving. Hieronder vallen het jaarlijks terugkerende beheer, projectmatige kosten van inrichting, natuurontwikkeling, het groot onderhoud en restauratiewerkzaamheden.

Bestedingen aan Beweging zijn zijn kosten die verband houden met het ontvangen van bezoekers in onze gebieden en het communiceren met onze achterban en stakeholders. Daarnaast faciliteren we lokale communities, organiseren we streekconferenties en ondersteunen we burgerinitiatieven.

Rc1 Aankopen natuurgebieden (x€1.000)

De kosten voor Aankopen natuurgebieden zijn lager dan begroot vanwege een lager tempo van de verwerving van de ontbrekende schakels.

5 JAARREKENING 2018

Rc2 Goed beheerder zijn (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Bestedingen	84.502	84.700	80.433
Af: inkomsten terreinbeheer	- 20.141	- 14.700	- 16.232
	64.361	70.000	64.201

De bestedingen aan Goed beheerder zijn zijn conform begroot. De inkomsten terreinbeheer zijn hoger door eenmalige incidentele inkomsten.

Het bestedingspercentage voor de doelstellingen van 99,1% is in 2018 positief beïnvloed door de bestedingen aan het project Marker Wadden. Ook in 2017 leidden de bestedingen aan het project Marker Wadden tot dit beeld.

De onderverdeling van de inkomsten terreinbeheer is als volgt:

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Huren en pachten gebouwen	3.659	3.800	3.295
Pachtopbrengsten grond	4.443	3.800	4.285
Erfpachtopbrengsten	2.199	2.100	2.166
Verhuur vakantiewoningen	794	600	699
	11.095	10.300	10.446
Verkoop hout	2.738	2.900	2.297
Verkoop overige producten terreinbeheer	394	300	358
Verleende diensten voor derden	1.210	300	346
Overige terreinopbrengsten	4.705	900	2.785
	20.141	14.700	16.232

De overige terreinopbrengsten bevatten o.a. verkopen zand en klei, verkoop van diverse fiets- en ruitervergunningen en pontkaartjes bij het eiland Tiengemetten, alsmede bijdragen van diverse bedrijven aan projecten. De overige terreinopbrengsten zijn fors hoger dan begroot door inkomsten uit zand- en kleiwinning en een ontvangen schade uitkering.

5 JAARREKENING 2018

Rc3 Beweging zijn (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Bestedingen	24.577	23.300	24.553
Af: inkomsten excursies en vergunningen	- 1.213	- 1.100	- 1.196
	23.364	22.200	23.357

Rd Wervingskosten (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Rd1 Kosten eigen fondsenwerving	6.297	7.500	6.444
Rd2 Kosten aandeel acties derden	86	100	86
Rd3 Kosten subsidies overheden	330	300	573
Verantwoord in het boekjaar	6.713	7.900	7.103
in % som van de geworven baten	6,6%	7,4%	7,3%

Onder Kosten subsidies overheden vallen de accountantskosten voor de deelverklaringen op subsidie-afrekeningen, alsmede de organisatiekosten die gepaard gaan met de subsidieverkrijging en indiening van subsidieafrekeningen.

Re1 Kosten beheer en administratie (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Verantwoord in het boekjaar	4.218	3.900	4.249
in % van de totale lasten	3,8%	3,2%	3,8%

De Kosten beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en een aantal centrale stafafdelingen Financiën en Bedrijfsvoering. Natuurmonumenten volgt bij de vaststelling van deze kosten de aanbevelingen van Goede Doelen Nederland. Natuurmonumenten streeft ernaar om de Kosten beheer en administratie op 4% van de totale kosten te houden.

De Kosten beheer en administratie bevatten tevens de accountantskosten voor de controle van de jaarrekening. Hieronder volgt een specificatie van de accountantskosten. De kosten van gefactureerde projectcontroles zijn verantwoord onder Rd3 Kosten subsidies overheden.

Accountantskosten (x€1.000)

	Totaal 2018	Totaal 2017
Categorie		
Controle van de jaarrekening	81	86
Diverse (fiscale) adviezen en reviews	113	78
Projectcontroles	76	102
Totaal inclusief btw	270	265

5 JAARREKENING 2018

Rf Saldo financiële baten en lasten (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Interest obligaties	341	-	331
Interest hypotheke	553	-	608
Dividend aandelen	1.355	-	1.022
Interest leningen en banksaldi	- 46	-	- 73
Gerealiseerd koersresultaat	2.069	-	23.608
Ongerealiseerd koersresultaat	- 8.400	-	- 17.658
Bruto resultaat beleggingen	- 4.128	-	7.838
Kosten beleggingen	428	-	219
Totaal resultaat beleggingen	- 4.556	3.400	7.619

Kostenverdeelstaat naar Doelstelling, Wervingskosten en Kosten beheer en administratie (x€1.000)

	Aankopen natuurgebieden / Goed beheerder zijn	Beweging zijn	Kosten eigen fondsenwerving	Kosten aandeel acties derden	Kosten subsidies overheden	Kosten beheer en administratie	Totaal 2018	Begroting 2018	Totaal 2017
Aankopen natuurgebieden	13.701	-	-	-	-	-	13.701	16.200	11.643
Salarissen	16.880	9.766	1.181	65	238	2.204	30.334	31.500	29.141
Sociale lasten	2.821	1.632	197	11	40	368	5.069	5.200	4.841
Pensioenlasten	2.544	1.472	178	10	36	332	4.572	4.800	4.199
Overige personeelskosten	2.572	1.387	204	-	2	251	4.416	3.700	4.624
Uitbesteed werk	48.207	7.531	3.880	-	8	697	60.323	60.000	59.683
Materiaalverbruik, kantoor- en administratiekosten	5.832	1.161	258	-	4	183	7.438	6.700	6.526
Afschrijvingskosten	2.708	660	208	-	1	22	3.600	3.900	4.196
Verzekeringen, financiële kosten, belastingen	2.027	65	106	-	-	98	2.296	2.200	1.112
Overige kosten	911	903	85	-	-	62	1.962	1.700	2.016
Totale lasten	98.203	24.577	6.297	86	330	4.218	133.711	135.900	127.981
Inkomsten terreinbeheer	20.141	1.213	-	-	-	-	21.355	15.800	17.428
Totaal	78.062	23.364	6.297	86	330	4.218	112.356	120.100	110.553

In de kostenverdeelstaat zijn de lasten uitgesplitst in kostencategorieën. De basis hiervoor vormt het registreren van de kosten op kostenplaatsen. Deze kostenplaatsen zijn toegewezen aan de hoofdlijnen en de wervingskosten. De Kosten beheer en administratie bestaat uit de kosten van de directie en een aantal centrale afdelingen Financiën en Bedrijfvoering. Algemene kosten van beheereenheden en ondersteunende afdelingen worden naar rato over de hoofdlijnen en de wervingskosten verdeeld.

De totale kosten zijn €7,8 miljoen lager dan begroot en €1,8 miljoen hoger dan in 2017.

De kosten voor Aankopen natuurgebieden zijn €2,5 miljoen lager dan begroot door een lager volume aan aankopen van gebieden.

De salarissen en sociale lasten, alsmede de pensioenlasten zijn lager dan begroot door een lagere personele bezetting. Ten opzichte van 2017 zijn deze kosten wel gestegen door een lagere personele bezetting in de 1e helft 2017 als gevolg van de reorganisatie.

De kosten voor Verzekeringen, financiële kosten en belastingen zijn conform begroting, maar €1,2 miljoen hoger dan 2017 vanwege teruggaven van waterschapslasten over voorgaande jaren in 2017.

Eind 2018 waren er 707 medewerkers in dienst bij de vereniging (eind 2017: 719), in fte uitgedrukt 593 fte's (2017: 598 fte's). Gemiddeld was de personele bezetting in 2018 596 fte's groot (in 2017: 586 fte's).

Beloning bestuurders

De bestuursleden van Natuurmonumenten verrichten hun werkzaamheden onbezoldigd. Ook verstrekt Natuurmonumenten geen leningen, voorschotten of garanties aan de bestuursleden. Wel kunnen zij de gemaakte reiskosten declareren. In 2018 werd €2.907 reiskosten gedeclareerd door bestuursleden.

5.6 Overige toelichtingen

Bezoldiging directie in 2018 (x€1.000)

Naam Functie	M.G.A.C. van den Tweel Algemeen directeur	T.J. Wams Directeur Natuurbeheer	C. Panis Directeur Financiën en Bedrijfsvoering
Dienstverband			
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald	onbepaald
uren	37	37	37
part-time percentage	100	100	100
periode	01-01-2018 - 31-12-2018	01-01-2018 - 31-12-2018	01-01-2018 - 31-12-2018
Bezoldiging (x€1.000)			
Jaarinkomen			
Bruto loon/salaris	135	121	121
Vakantiegeld	11	10	10
Eindejaarsuitkering, 13e/14e mnd	-	-	-
Variabel jaarinkomen	-	-	-
Totaal jaarinkomen*	146	131	131
Belastbare vergoedingen/bijtellings	3	-	-
Pensioenlasten (wg deel)	20	22	18
Pensioencompensatie	8	6	4
	30	27	22
Overige beloningen op termijn	-	-	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-	-	-
Totaal beloning 2018**	176	158	152
<i>Totaal beloning 2017**</i>	<i>173</i>	<i>155</i>	<i>150</i>

*BSD score maximum €153.080

**WNT2 norm maximum €189.000

Beloning leden van de directie

De directiesalarissen zijn gebaseerd op de beloningsstructuur van de rijksoverheid. De verdere uitgangspunten voor de directiesalarissen staan in de 'Adviesregeling beloning directeuren van goede doelen' opgesteld door Goede doelen Nederland (GDN) de branche-organisatie van erkende goede doelen. Het bestuur heeft op advies van de commissie voor de directie het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in oktober 2018.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Natuurmonumenten de Regeling beloning directeuren van goede doelen ten behoeve van besturen en raden van toezicht (zie www.goededoelennederland.nl).

Deze regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Natuurmonumenten vond plaats door de commissie voor de directie van het bestuur. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 538 punten voor de algemeen directeur en 468 punten voor de andere directeuren. De voor de toetsing aan de geldende maxima relevante werkelijke jaarinkomens van de directie bedroegen voor M.G.A.C. van den Tweel €145.719, T.J. Wams €130.514 en C. Panis €130.514. De jaarinkomens bleven daarmee binnen de geldende maxima (BSD score maximum €153.080).

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de pensioencompensatie bedroegen voor M.G.A.C. van den Tweel €175.870, T.J. Wams €157.912 en C. Panis €152.240. Deze bedragen bleven binnen het in de regeling opgenomen

maximum bedrag van €189.000 per jaar (norm WNT2). De belaste vergoedingen/bijtellings en de werkgeversbijdrage pensioen stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

Onkostendeclaraties directie

Voor de uitoefening van hun functie maken de leden van de directie onkosten. Er worden geen leningen, voorschotten of anderszins verstrekt. Directieleden hebben geen beschikking over leaseauto's. Uitsluitend daadwerkelijk gemaakte, zakelijke reis- en verblijfkosten die direct samenhangen met de functie-uitoefening kunnen worden gedeclareerd.

In 2018 heeft de directie de volgende onkosten gemaakt:

Onkostendeclaraties directie (x€1.000)

	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
Kilometervergoeding voor gebruik eigen auto	12	10
Overige reiskosten	5	4
Verblijf- en representatiekosten	4	5
Kosten opleiding en coaching	-	-
Totaal	21	19

Overzicht van in- en uitgaande kasstromen (x€1 miljoen)

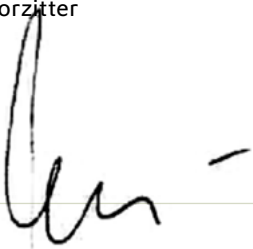
	2018		2017	
Resultaat	- 14,8		- 3,5	
Afschrijvingen	3,6		4,2	
Voorzieningen	- 0,5		- 0,8	
Koersresultaat	6,3		- 6,0	
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		- 5,3		- 6,0
Mutatie voorraden	-		- 0,3	
Mutatie vorderingen	- 6,1		0,9	
Operationele kasstroom		- 6,2		0,7
Ruilgronden	- 2,3		- 0,4	
Investeringen materiële vaste activa	- 3,3		- 2,4	
Desinvesteringen materiële vaste activa	-		-	
Financiële vaste activa	0,4		0,1	
Aan en verkoop effecten	8,8		21,0	
Investeringskasstroom		3,5		18,3
Aflossing lang vreemd vermogen	- 1,1		1,6	
Aflossing kort vreemd vermogen	- 5,0		- 4,0	
Financieringskasstroom		- 6,1		- 2,4
Mutatie liquide middelen		- 14,1		10,5
Liquide middelen	19,7		16,8	
Schulden aan kredietinstellingen	0,0		- 7,7	
Stand liquide middelen per 01-01		19,7		9,1
Liquide middelen	9,1		19,7	
Schulden aan kredietinstellingen	- 3,5		0,0	
Stand liquide middelen per 31-12		5,6		19,7
Kasstroom		- 14,1		10,6

Opmaken jaarrekening 2018

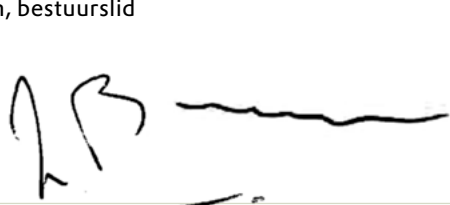
De jaarrekening is opgemaakt op 24 april 2019.

Ondertekend door:

G.J. Wijers, voorzitter

J.W. Baan, bestuurslid

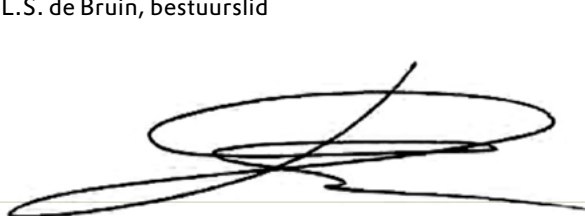
M. Koopman - Schellekens, bestuurslid

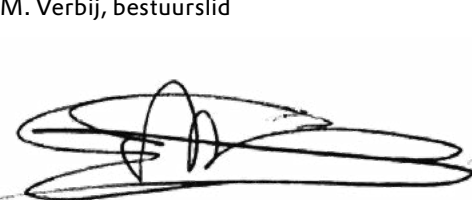
J.C. Biesmeijer, secretaris

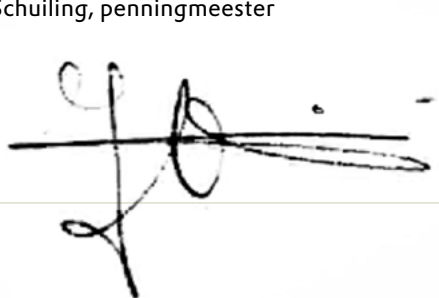
F.L.S. de Bruin, bestuurslid

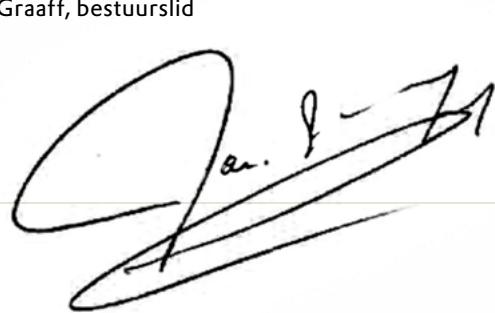
E.E.M. Verbij, bestuurslid

J.W. Schuiling, penningmeester

J.P. de Graaff, bestuurslid

M.J.A. Weterings, bestuurslid

Overige gegevens 2018

Bestemming resultaat (x€1.000)

Toegevoegd/onttrokken aan	Werkelijk 2018	Begroting 2018	Werkelijk 2017
Reserve als bron van inkomsten	- 7.322	- 2.200	5.060
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	- 35	-	- 28
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	- 1.701	- 2.500	- 2.160
Bestemmingsreserve Marker Wadden	- 3.191	- 5.700	- 2.959
Bestemmingsreserve nalatenschappen	- 80	-	790
Bestemmingsreserve ENCI groeve	- 219	-	-
Bestemmingsfondsen	- 2.209	- 100	- 4.161
Totaal tekort	- 14.758	- 10.500	- 3.458

Na de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert een negatief saldo van €7,3 miljoen dat is onttrokken aan de Reserve als bron van inkomsten.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland te 's-Graveland gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW) en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten lasten over 2018; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond

hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het

bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat

als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum

van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 24 april 2019

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g. R.W.A. Eradus RA

2018

BEGROTING 2019 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2020-2021

6

6 BEGROTING 2019 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2020-2021

(x€1miljoen)		2019	2020	2021
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	34,1	33,3	34,2
Ra2	Baten van bedrijven	0,1	0,1	0,1
Ra3	Baten van loterij instellingen	14,4	14,0	13,9
Ra4	Baten van subsidies van overheden	61,9	63,7	64,3
Ra5	Baten andere org zonder winststreven	0,5	0,6	0,6
	Som van de geworven baten	111,0	111,6	113,1
Rb1	Baten tegenprest goederen - diensten	1,7	1,8	1,9
Rb2	Overige baten	3,0	2,0	2,0
	Som van de baten	115,7	115,4	117,0
Lasten:				
Rc	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	16,2	16,2	16,2
Rc2	Goed beheerder zijn	80,3	78,7	78,3
Rc3	Beweging zijn	17,0	16,7	16,7
		113,5	111,6	111,2
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	8,2	8,1	8,2
Rd2	Kosten aandeel acties derden	-	-	-
Rd3	Kosten subsidies overheden	0,4	0,4	0,4
		8,6	8,5	8,6
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	3,5	3,4	3,5
	Som van de lasten	125,6	123,5	123,3
	Saldo voor financiële baten en lasten	- 9,8	- 8,1	- 6,3
Rf	Saldo financiële baten en lasten	4,6	4,9	5,8
		- 5,2	- 3,2	- 0,5
Rg	Resultaat deelnemingen			
	Saldo van baten en lasten	- 5,2	- 3,2	- 0,5

✓ VERVOLG BEGROTING 2019 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN OP DE VOLGENDE PAGINA

6 BEGROTING 2019 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2020-2021

Toegevoegd/onttrokken aan	2019	2020	2021
Reserve als bron van inkomsten	0,1	2,1	4,8
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	- 2,5	- 2,5	- 2,5
Bestemmingsreserve Marker Wadden	-	-	-
Bestemmingsfondsen	- 2,8	- 2,8	- 2,8
Totale dekking uit fondsen en reserves	- 5,2	- 3,2	- 0,5

	2019	2020	2021
Saldo van baten en lasten	- 5,2	- 3,2	- 0,5
Dekking uit bestemmingsfondsen en -reserves	- 5,3	- 5,3	- 5,3
Saldo na onttrekking fondsen en reserves	0,1	2,1	4,8
Correctie beleggingsresultaat versus bijdrage uit vermogen	0,1	1,4	2,6
Saldo na dekking uit fondsen/reserves en bijdrage vermogen	-	0,7	2,2

Doelstellingen

Het meerjarenplan is opgebouwd op basis van de strategie van Natuurmonumenten. In 2015 heeft een geplande herijking plaatsgevonden waarin de strategie van Natuurmonumenten is aangescherpt. 2018 is het laatste jaar van de huidige strategische koers. In 2019 zal een nieuw meerjarenplan worden gepresenteerd. Natuurmonumenten heeft als strategische pijlers: het zijn van een goed beheerder van de natuur en het zijn van een burgerbeweging. Een belangrijk uitgangspunt van de doelstellingen voor de planperiode is het op peil houden van de achterban. Tevens is een belangrijke pijler het uitvoeren van het natuurbeheer conform de afspraken gemaakt in het SNL subsidieprogramma. Natuurmonumenten heeft daarnaast een omvangrijk projectenprogramma gepland voor de komende jaren op het gebied van natuurontwikkeling en -herstel en herbestemming van gebouwen.

Toelichting baten

De baten blijven in de planperiode redelijk stabiel. De inkomsten particulieren betreffen voornamelijk de contributie-inkomsten van de leden en donaties. De inkomsten loterijorganisaties betreft vooral de inkomsten van de Nationale Postcode Loterij. De subsidies van overheden zijn de exploitatiesubsidies, de verwervingssubsidies en de projectsubsidies. De overheidssubsidies stijgen als gevolg van indexatie.

Toelichting lasten

De lasten komen hoger uit dan de baten. Dit komt deels door dekking van specifieke lasten vanuit fondsen en reserves, maar deels ook stijging van structurele kosten in de planperiode als gevolg van prijsinflatie en cao-loonstijgingen, en door een toename aan areaal, zoals de nieuwe eilanden Marker Wadden en de ENCI-groeve in Maastricht.

Het totaal aan lasten is in 2019 licht hoger door iets ruimere beschikbare middelen dan in 2020 en 2021.

Dit komt deels doordat de inkomsten uit natuurbegraven worden opgenomen in de reserve als bron van inkomsten en niet worden benut voor exploitatiekosten.

Toelichting saldo baten en lasten

Het saldo is negatief als gevolg van het benutten van in voorgaande jaren gevormde bestemmingsfondsen en -reserves. Dit betreffen inkomsten uit giften en subsidies die in voorgaande jaren zijn ontvangen en hier staan in latere jaren bestedingen tegenover. Tevens is een reservering gemaakt voor de aankoop van ontbrekende schakels in de natuurgebieden. Deze aankoopkosten worden ten laste van de reservering gebracht. Het saldo na onttrekking van de bestemmingsfondsen en -reserves en de bijdrage uit vermogen is voor 2019 nul. De jaren erop is het resultaat positief (€0,7 miljoen en €2,2 miljoen) vanwege het reserveren van de resultaten natuurbegraven in het eigen vermogen.

2018

BIJLAGEN

SAMENSTELLING BESTUUR EN NEVENFUNCTIES BESTUURSLEDEN

Hans Wijers, voorzitter

Voorzitter van de Raad van Commissarissen van Heineken, Het Koninklijk Concertgebouw en ING, lid van de Raad van Commissarissen van HAL Holding

Koos Biesmeijer, plaatsvervangend voorzitter/ secretaris

Wetenschappelijk directeur bij Naturalis Biodiversity Center (Leiden), bijzonder hoogleraar Functionele Biodiversiteit aan de Universiteit van Amsterdam, hoogleraar Natuurlijk Kapitaal aan de Universiteit Leiden
Nevenfunctie: voorzitter van de commissie voor bestuiving bij Apimondia, wereldfederatie voor bijenhoudersverenigingen

Hanneke Schuiling, penningmeester

Directeur-Generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen op het ministerie van Buitenlandse Zaken
Nevenfunctie: lid Raad van Advies van het Instituut van Internal Auditors Nederland

Jack de Graaff, bestuurslid

Managing partner van Mensch Creative Agency
Nevenfunctie: voorzitter Effie Jury

Frederique de Bruin, bestuurslid

Directeur investeringsfirma Indofin Group en mede-eigenaar landgoed Jachthuis Schijf bij Rucphen (NB)
Nevenfuncties: bestuurslid Stichting Vrienden van het Sophia en Stichting Sophia Kinderziekenhuis Fonds, lid comité van aanbeveling van de stichting open monumentendag Rotterdam

Jan Willem Baan, bestuurslid

Hoofd External Management PGGM Investments
Nevenfuncties: adviseur van de Noaber Foundation, adviseur van de Van Leer Group Foundation

Marion Koopman, bestuurslid

CEO Greenhouse Group
Nevenfuncties: voorzitter VEA (vereniging voor toonaangevende communicatieadviesbureaus in Nederland), bestuurslid Hart voor Vrouwen

Evelien Verbij, bestuurslid

Directeur BoerenNatuur (landelijke vereniging van de 40 collectieven voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer)
Nevenfuncties: bestuurslid Stichting Vakblad Natuur Bos Landschap, bestuurslid Stichting Leerstoel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Martijn Weterings, bestuurslid

Docent Wildlife Management bij Van Hall Larenstein
Nevenfunctie: secretaris Stichting het Kronendak

Sandra Maas, bestuurslid

Hoofd Corporate Communicatie bij Blokker Holding
Gekozen 2010, termijn liep af in 2018

Feike Tibben, bestuurslid

Eigenaar adviesbureau PAGUS voor management en bestuur en van Ofyse B.V.
Nevenfuncties: voorzitter stichting Sail Giethoorn voor culinaire en waterevenementen, voorzitter stichting Steenwijkerkamp - landschapsfonds, voorzitter roeivereniging 't Diep
Gekozen 2010, termijn liep af in 2018

Marc van den Tweel, algemeen directeur

namens Natuurmonumenten:

- bestuurslid Stichting Kasteel De Haar
- bestuurslid Goede Doelen Platform
- lid wetenschappelijke adviesraad Athena/NWO
- lid raad van advies Fort Honswijk
- lid raad van advies Landschapstriënnale 2020
- ambassadeur Herdenking 100 jaar Zuiderzeewet

op persoonlijke titel:

- lid raad van toezicht van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden

Teo Wams, directeur Natuurbeheer

namens Natuurmonumenten:

- bestuurslid Stichting Onderhoudsfonds Slot Haamstede
- lid Council Eurosite
- bestuurslid Stichting Weidegang
- bestuurslid Vereniging van Bos en Natuurterrein Eigenaren (VBNE)

op persoonlijke titel:

- lid van de adviesraad Stichting Centrum voor Landbouw en Milieu

Coraline Panis, directeur Financiën en Bedrijfsvoering

namens Natuurmonumenten:

- lid raad van commissarissen Buitenleven Vakanties B.V.